
Organisoidun väkivallan sosiologiasta

Siniša Malešević: *The Rise of Organised Brutality: A Historical Sociology of Violence*. Cambridge: Cambridge University Press, 2017. 346 s. ISBN 978-1-107-09562-5.

”Sota on kaiken isä ja kuningas”, julisti 500-luvulla ennen ajanlaskun alkua elänyt kreikkalainen filosofi Herakleitos. Vaikka sota on näytelty tärkeää roolia ihmiskunnan historiassa, on moderni sosiologia pitkään laiminlyönyt organisoidun väkivallan tutkimista. Tilanne muuttui vasta viime vuosikymmenellä. Yhtenä tärkeimpänä muutoksen airuena on ollut Siniša Malešević, University College Dublinin sosiologian professori, jonka arvioitavana oleva uusin teos *The Rise of Organised Brutality: A Historical Sociology of Violence* jatkaa sosiologian arvon osoittamista organisoidun väkivallan ymmärtämisessä.

Yksi Maleševićin kirjan tavoitteista on kyseenalaistaa suosittu valistusajasta ammentavat käsitykset, jotka näkevät väkivallan ja sodan etupäässä eettisesti, menneisyyden primitiivisenä reliikkinä. Näiden näkemysten mukaan ihmiskunta on sivistyksen kautta muuttumassa yhä rauhanomaisemmaksi ja elämme nyt historiamme rauhallisinta ajanjaksoa. Teoksen nimessä mainittu raakuus painottaa provokatiivisesti vastakkaista näkemystä, jonka mukaan väkivalta on ollut historiallisesti merkittävä muutoksen voima. Se on erottamaton osa ihmisyyttä, mutta lopulta seuraus tästä samasta sivistysprosessista. Raakuus kun ei Maleševićin mukaan ole seuraus yksilön toiminnasta, vaan sosiaalisten organisaatioiden vallankäytöstä, joka saa yksilöt toimimaan heidän luonnolleen vieraalla tavalla. Tässä suhteessa Maleševićin näkemys ihmislousteesta on pikemminkin rousseaulainen kuin hobbesilainen.

Teoksen pääargumentti ei kuitenkaan perustu pelkkään oletukseen ihmislousteesta, vaan kirjoittaja myös kyseenalaistaa järjestelmällisesti kritisoimiensa tutkijoiden käyttämiä empiirisiä esimerkkejä. Maleševićin mukaan väkivalta on todellakin vähentynyt toisen maailmansodan jälkeen (ainakin länsimaissa), mutta hän muistuttaa historiassa olleen pitkiäkin rauhallisia ajanjaksoja sotien välillä. Tämän

lisäksi tutkijoiden keskittyminen sodan uhreihin antaa hyvin kaupan kuvan paljon laajemmasta väkivallan ilmiöstä. Tärkeimpänä tekijänä Malešević kuitenkin tunnistaa sosiaalisten organisaatioiden voimistumisen ja täten pakkokeinojen kapasiteetin lisääntymisen. Näiden organisaatioiden vahvuutta kuvaa se, ettei niiden enää tarvitse käyttää äärimmäistä väkivaltaa yksilöitä kontrolloidakseen; julmuuksien käyttö heijastaakin pikemminkin heikkoutta kuin vahvuutta. Mutta samalla nämä organisaatiot ovat vahvempia kuin koskaan, mikä esimerkiksi sodan syttyessä helposti johtaisi ennennäkemättömään tuhovoimaan.

Maleševićin aikaisempaan työhön tutustuneet tunnistavat teoksessa kuvatut kolme pitkäaikaista historiallista prosessia, jotka selittävät organisoidun väkivallan kasvun 12 000 vuotta sitten tapahtuneen neoliittisen vallankumouksen jälkeen: pakkovallan kumulatiivisen byrokraatisoinnin, keskipakoisen ideologisoinnin ja – aiempaa huomattavasti kehittyneessä muodossa – mikrosolidarisuuden saartamisen.

Pakkovallan kumulatiivinen byrokraatisointi viittaa jatkuvaan sosiaalisten organisaatioiden pakkovallan ja ideologisen vallan kasvamiseen. Kuten Max Weber väitti, on kaikilla poliittisilla organisaatioilla luontai-

nen kyky käyttää pakkovaltaa, joka voi olla väkivaltaista. Tämä pätee myös sosiaalisiin organisaatioihin, jotka tarvitsevat pakkovaltaa ainakin selviytyäkseen, elleivät kukoistaakseen. Tämänkaltainen byrokraattinen rationaalisuus on kuitenkin vierasta inhimillisyydelle, mikä vaatii organisaatioilta kykyä mobilisoida ja ylläpitää kannatusta. Modernisaatio on sekä luonut että vaatinut syvempää ideologista vakaumusta, koska aikaisemmat ideat legitimitetistä on kyseenalaistettu. Sosiaaliset organisaatiot myös vaativat meiltä enemmän kuin aikaisemmin. Menestyneet sosiaaliset organisaatiot vastaavat näihin tarpeisiin kehittämällä ideologioita, jotka samalla kyseenalaistavat muiden organisaatioiden ideologiat ja seuraajat. Tämä on keskeistä väkivallan käytölle, koska väkivalta tarvitsee oikeutusta. Nykyisin tämä oikeutus tulee näennäisen tieteellisistä ja moraalisesti universaaleista aatteista, jotka povaavat parempaa tulevaisuutta. Pahimmillaan vastustajien ihmisyyden kyseenalaistetaan täysin, jolloin nämä ansaitsevat tulla hävitetyiksi. Tämä on tehnyt organisoidusta väkivallasta silmittömämpää kuin koskaan aiemmin.

Mikrosolidarisuuden saartaminen vuorostaan kytkee nämä makrotason prosessit tunnetuksi ihmissuhteisiin. Paras esimerkki tästä on sukulaisuus-

den ja ystävyyden metaforien käyttö kylmissä byrokraattisissa konteksteissa: sotilaista tulee kansakunnan ”poikia” ja ”aseveljiä”, jotka taistelevat ”isänmaan” puolesta. Samaan tapaan sosiaalisten organisaatioiden tavoitteet sulautuvat yksilön moraalisiin velvollisuuksiin perhettä kohtaan tavalla, joka vaatii uskollisuutta. Tämä vaatii ideologian tunkeutumista mikrotasolle tavalla, joka kytkee lukemattomat mikrosolidarisuuden taskut laajempaan ideologiseen narratiiviin, kuten kansakunnan kohtaloon. Nämä kolme historiallista prosessia selittävät organisoidun väkivallan sosiaalista dynamiikkaa.

Teoksessa on yhdeksän lukua. Neljä ensimmäistä ovat teoreettisia ja historiallisia ja keskittyvät väkivallan määritteliin ja historiaan sekä sen organisoidun muodon leviämiseen. Maleševićin mukaan on välttämätöntä kääntää analyttinen huomio yksilöistä ja kollektiivisista toimijoista kohti dynaamisia rakenteellisia tekijöitä ja organisatorisia konteksteja, koska ihmiskunta ei ole järin hyvä väkivallan käytössä. Organisoitu väkivalta vaatii nimensä mukaisesti organisaatioita ja täten rakenteellisten tekijöiden huomioonottamista. Malešević määrittelee väkivallan asteittaisena sosiaalisena prosessina, jossa yksilöt, ryhmät tai sosiaaliset organisaatiot löytävät itsensä tilanteista, joissa heidän

tahalliset tai tahattomat tekonsa saavat aikaan huomattavia pakkottamalla määrättyjä käyttäytymismalleja tai aiheuttavat fyysistä, henkistä tai emotionaalista vahinkoa, vammaa tai kuolemia. Toisin kuin monet muut väkivallan määritelmät (kuten rikollinen tai ei-legitiimi) tämä määritelmä on arvoneutraali. Yhdistettynä sosiaalisiin organisaatioihin eikä esimerkiksi eurooppakeskeisesti valtioihin ja niiden asevoimiin määritelmät mahdollistavat paljon laajemman teoreettisen käytettävyyden.

Tämä tulee ilmi myös jäljelle jäävissä viidessä luvussa, jotka käsittelevät neljää eri empiristä ilmiötä – sodankäyntiä, vallankumouksia, kansamurhia ja terrorismia – sekä lopuksi sitä, miksi ihmiset ylipäättensä taistelevat. Luvut käsittelevät näiden ilmiöiden vallitsevia määritelmiä ja selityksiä ja päättyvät keskusteluun kolmesta historiallisesta prosessista ja siitä, miten nämä selittävät mainittuja neljää ilmiötä. Nämä luvut todistavat sosiologian hyödyllisyyden usealle kapeammalle tutkimusalalle, jotka ovat eriytyneet laajemmista tieteenaloista. Valitettavan usein tällaiset kapeammat alat – kuten sotatieteet sekä kansanmurha- ja terrorismitutkimus – ovat sekä ammentaen että edistään rajoitetusti yhteydessä laajempiin yhteiskuntateorioihin. Viimeinen luku mikrosolidarisuuden saartamisesta antaa tärkeän pa-

noksen sotilassosiologian yhden keskeisimmän käsitteen, koheesion, ymmärtämislle.

Toisin kuin väkivallan määritelmä Maleševićin sodankäynnin määritelmä on liian laaja ja empiirisesti epämääräinen: mitä voidaan pitää ”pitkittyneenä ja laajalle levinneenä”? Eikö ”aseellinen konflikti” viittaa siihen, että aseita todella käytetään fyysisesti vihollisen vahingoittamiseen? Ja millaiset seuraukset täyttävät ”merkittävien yhteiskunnallisten muutosten” vaatimukset?

Kenties hyödyllisempi määritelmä olisi seurannut väkivallan laajempaa määritelmää ja keskittynyt pakkokeinoihin. Tällöin siihen olisi voinut sisällyttää niin kansainvälisessä politiikassa usein käytetyt uhat ja pelotteet kuin vallankumoukset, kansamurhat ja terrorismin (jotka sotatieteissä joskus nähdään esimerkkeinä ”epätavallisesta” sodankäynnistä). Kuten Maleševićin vihjaa kirjassaan, ovat nämä neljä ilmiötä niin samankaltaisia, että niiden empiirinen erottaminen on pitkälti keinotekoista (esimerkiksi ISIS:in voidaan katsoa osallistuneen kaikkiin neljään).

Malešević vähättelee liikaa myös kulttuurin merkitystä painottaessaan kolmen historiallisen prosessinsa tärkeyttä. Vaikka sosiaalisilla organisaatioilla

olisi pakkovaltaa, on kulttuuri yksi tapa selittää, miten ja miksi tätä valtaa käytetään. Kulttuuri voi myös osittain selittää, miksi organisaatioiden vahventumisesta huolimatta harva nykyaikainen konflikti on päättynyt selvään voittoon. Maleševićin myöntää, että sota voidaan institutionalisoida eri tavoin. Näitä tutkii etenkin orastava sodan kulttuurisosiologia.

Maleševićin teoreettisen kehyksen hyödyllisyys on selvä, koska se tukee myös muunlaisia tulevia tutkimuksia. Ei ole epäilystäkään siitä, etteikö *The Rise of Organised Brutality* ole merkittävä virstanpylväs organisoidun väkivallan tutkimuksessa niin sosiologian kuin lukuisten alatieteidenkin alalla.

Ilmari Käihkö